

УДК 631.115.1:35.072.8(1-100)

СВІТОВА ПРАКТИКА ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АПК

О.Ю.Гурківський, аспірант
Національний аграрний університет

Проведено аналіз останніх публікацій вчених на дану тему. Висвітлено вплив малого підприємництва на розвиток АПК та держави в цілому. Зображено світову практику розвитку малого підприємництва. Виявлено недоліки політики становлення малого підприємництва в Україні. Зроблено деякі висновки щодо вдосконалення державної підтримки малого підприємництва в сфері АПК на прикладі політики розвинутих країн світу.

Малі й середні підприємства є сьогодні двигуном економіки розвинених країн: вони є істотним джерелом створення робочих місць, підприємницької ініціативи й інновацій, конкурентоспроможності економіки країни. У ЄС малі підприємства (до 50 чоловік) дають 38,7% додаткової вартості й займають 48,9% робочих місць, середні (до 250 чоловік) – відповідно 18,2% й 17% [1].

Розвиток малого підприємництва особливо актуальний у сільських територіях України через відтік кадрів, особливо активної їх частини, і відсутності необхідних сучасних виробничих фондів. Водночас наднизька роль малого підприємництва [2] в економіці АПК України свідчить про необхідність пошуку шляхів стимулювання підприємницької ініціативи на селі у нашій країні. Особливо це актуалізується у контексті вступу України до СОТ.

Вітчизняні й зарубіжні дослідники, визнаючи беззаперечну необхідність державного стимулювання розвитку малого підприємництва у АПК [1-4], неодноразово зверталися до даної науково-практичної проблематики. Однак точковість та безсистемність даних досліджень обумовлює необхідність подальшого наукового пошуку. У зв'язку з цим метою даного дослідження є систематизація світового досвіду ефективної державної підтримки малого підприємництва в АПК.

Практично у всіх розвинених країнах здійснюється державна підтримка в сільському господарстві. Питання про-

довольчої безпеки, а також загроза надлишкової міграції сільського населення у міста змушує держави субсидіювати аграрний сектор за рахунок бюджету. Основними видами державної підтримки є субсидії, кредитування, розвиток сільської інфраструктури, охорона навколишнього середовища й раціональне використання земельних і водних ресурсів, проведення науково-дослідних робіт в області сільського господарства, забезпечення продовольством нужденних груп населення й забезпечення безпеки виробництва продовольства (якість сировини й продовольства).

Водночас слід пам'ятати, що кількісне нарощування основних показників розвитку МСП та інфраструктури цього сектора ще не свідчить про вагомий вплив на економічний розвиток країни. Загалом в Україні не спостерігається процес активної підтримки МСП, оскільки порівняння з країнами Центральної та Східної Європи свідчить про істотне відставання. Наприклад, за показником кількості малих підприємств на 1000 осіб: на кінець 2004 р. у цих країнах функціонувало у середньому 13,4 підприємства (у розвинених країнах від 43 (Німеччина) до 74,2 (США)), а в Україні лише 4,1 підприємства (рис. 1)[5].

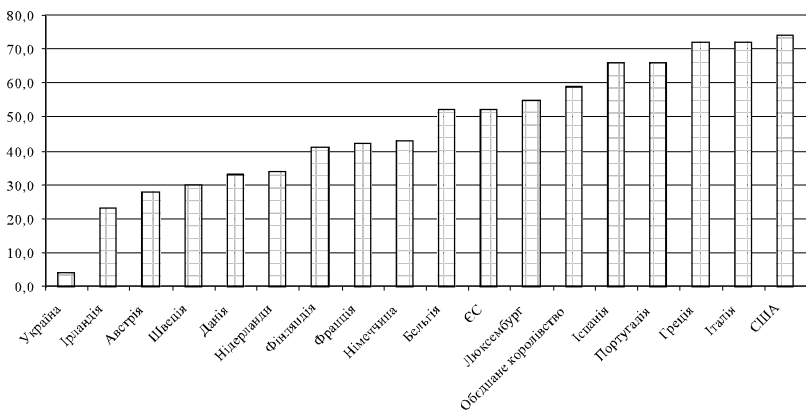

Рис.1. Кількість малих підприємств у розрахунку на 1000 осіб населення у різних країнах станом на 2004 р. Джерело: [7]

Очевидно, що кількісні показники розвитку МСП у економічно розвинених країнах мають у своїй основі якісно інакші передумови становлення і державної підтримки малого бізнесу.

У світовій практиці прийнято виділяти три основні напрями державної підтримки малого підприємництва, які стосуються як малого бізнесу в цілому, так і його сільськогосподарського сектора (рис.2).

Безперечно, застосування наведеного комплексу заходів набуває у кожній конкретній країні своїх специфічних рис. Досить яскраво це помітно і на прикладі України. Щодо державної підтримки власне малого підприємництва у АПК, то у більшості розвинутих країн вона здійснюється у межах спеціальних державних програм, які характеризуються комплексністю та системністю.

Типовим прикладом такої програми є Спільна аграрна політика (САП) у ЄС, яка уперше була запроваджена у країнах Західної Європи у 50-х роках ХХ століття. На той час внаслідок війни не можливо було забезпечити достатні обсяги виробництва продуктів харчування, оскільки сільське господарство Європи було зруйновано. Тому першою метою САП стало забезпечення високої продуктивності праці протягом всього ланцюга виробництва продуктів харчування та забезпечити ЄС життєздатним сільськогосподарським сектором економіки. САП заохочувала виробництво сільськогосподарської продукції шляхом виплат фермерам та гарантування для них високих цін збуту. Фінансова допомога надавалася для розширення виробництва, для впровадження нових технологій. Це допомагало фермерським господарствам виживати та розвиватися.

Але у 80-х роках минулого століття в Європі виник постійний надлишок продукції сільського господарства. Частина надлишку експортувалася (за допомогою знову ж таки виділення субсидій), частина зберігалася або знищувалася на території ЄС. Така ситуація потребувала перегляду цілей САП. Окрім того, гостро постала проблема збереження довкілля у сільськогосподарських районах.

Рис.2. Основні напрямки державної підтримки малого підприємництва у країнах світу. Джерело: [6], власні дослідження

Таким чином, у 90-х роках ХХ століття САП була переглянута та суттєво змінена. Зміни перш за все торкнулися обмеження виробництва, екологічних заходів та розвитку сільської місцевості. Процес переорієнтації САП триває і досі, і з кожним роком все більша частка коштів виділяється на програми сільського розвитку та природоохоронні програми. Прямі виплати фермерам зараз спрямовані на виробництво тих товарів, на які є попит, і в таких обсягах, щоб задовольнити попит і одночасно не створити надлишку. До того ж виплати більше орієнтовані на підвищення якості продукції, ніж на збільшення кількості.

Обмеження виробництва окремих товарів вважається необхідним, щоб підтримувати ціни на ринку. Для цього можуть бути використані такі субсидії: субсидії на експорт продукції до країн – не членів ЄС; субсидії на зберігання продукції (у такому разі продукція не виходить на ринок). Також існують квоти (обмеження) на виробництво молочної продукції, поголів'я худоби тощо. Недотримання цих квот призводить до зменшення субсидій фермеру або взагалі до їх скасування. Якщо ж частина землі у власності фермера не обробляється, це є підставою для збільшення субсидій.

Субсидії товаровиробники одержують у вигляді компенсаційних платежів за участь їх у різних програмах обмеження виробництва й регулювання ринку. Частка субсидій на компенсацію витрат у сільському господарстві промислово розвинених держав у загальній сумі державної підтримки найвища. Наприклад, у Норвегії вона становить 57% [7].

У країнах Європейського союзу для цих цілей на одного зайнятого в сільському господарстві з бюджету виділяються 19,2 тис. дол. [1], у Канаді – 14,1 тис. дол., у США – 36,9 тис. дол., у Японії – 29,8 тис. дол. [8].

Отже, сьогодні досвід розвинутих країн у сфері державної підтримки малого підприємництва у АПК свідчить про наступне:

- 1) об'єктивні тенденції розвитку глобальної соціально-економічної системи обумовлюють беззаперечну необхідність державної підтримки малого підприємництва в АПК;

2) ключовими питаннями є не обсяги та темпи росту аграрного виробництва, яким забагато уваги приділяють представники влади в Україні, а насамперед його економічна, соціальна та екологічна ефективність, які у сукупності формують засади сталого розвитку сільськогосподарських регіонів;

3) виключно важливим є забезпечення постійного моніторингу ефективності державної підтримки;

4) ключовою метою державної підтримки малого підприємництва в АПК є формування основ для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності даного сектора економіки.

Розроблення конкретних рекомендацій щодо удосконалення системи державної підтримки малого підприємництва у АПК України на основі наведених узагальнень ефективної світової практики має стати предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Europe in figures: Eurostat yearbook 2005. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005. – 308 p.

2. Гурківський О.Ю. Малий бізнес та соціально-економічне становище сільського населення України // Вісник аграрної науки Причорномор'я.- Миколаїв, 2007.-№2(40).-С. 161-166.

3. Осташко Т.О. Сільське господарство в умовах СOT і ЄС. – К.: Інститут сільського розвитку, 2005. – 70с.

4. Raykowska O. A theoretical model of investment regulation in the Ukraine's agrarian sector//Journal of European economy.-Ternopil, 2006.-№ 2.-С. 156-165.

5. Agro-Industry Sector and Agro-Enterprise Cluster Development in Selected Transition Economies // Moscow Conference, 28-30 Sep. 2005. – Moscow, 2005. – 35p.

6. Gray D., Gray D. The complete Canadian small business guide. – 3rd ed. – Toronto: McGraw-Hill/Ryerson, 2000.-626с.

7. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: Монографія / За ред. Варналія З.С. – К.: НІСД, 2007.

8. Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні // Малий і середній бізнес у пошуках місця в стратегії економічного зростання в Україні: Збірник наукових статей за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2002. – 398 с.

9. Statistics Norway's Library and Information Centre – <http://www.ssb.no/>.

10. Государственная поддержка фермеров в развитых странах // Международный институт современной политики – <http://www.iimp.kz>.